

Tečaj III. V četrtek 26. kimovca (septembra) 1850. **List 39.**

Dobro za hudo.

Povest.

Meki mesar gre s svojima psoma na kmete živine kupovat. Ko v bližnjo hosto prisopiha, ga sreča mož milega obličja, ki je o palici hodil — prav po beraško. In zares ga zaprosi pohlevno, da bi mu, ako ga je volja, kaj malega vbogaime dal. Mesar vzame mošnjo v roke, in mu hoče prošnjo spolniti. Ali glej, med tim, da na stran obrnjen po mošnji drobiza išče; ga mahne berač iz zad s svojo debelo gorjačo s tako močjo po glavi, da se pri tej priči omamljen na tla zverne. Hinavec je mislil, da se bo deta psa njegove palice bala in zbežala, on pa nato mesarju lahko denarje pobral.

Ali komaj psa vidita, kaj se je gospodarju zgodilo, se zaletita vsa razkačena, kot bi trenul, v vbi-javca, ga zagrabitja za golt, ga podereta, koljeta in nazadnje v bližnjo mlako ali lužo zavlečeta. Nato se verneta spet k svojemu gospodarju, ki je na pol merte-v na tleh ležal, in ga tako dolgo vohata in ližeta, dokler ne spregleda.

Mož zbudivši se, viditi obá psa pri sebi in moš-njo z denarji na strani, si misli, da sta njegova zve-sta tovarša malopridneža preplašila. Vstane in gre

počasi dalje. Kar zasliši iz goščave nekôga milo jecati. Gre gledat, in najde razbojnika, kterega sta bila psa zlo oklala. Kaj stori mesar, svojega sovražnika vgladati? Spomni se besed pisma, ki pravi: „Povračuj svojemu sovražniku hudo z dobrim, to mu bo žerjavica na glavo“, — gre tje, izvleče ranjenega blagoserčno iz mlake, zapove lajavcema mirovati, ga osnaži in obveže. Mu rane obvezovaje pa se ne more vendar sterpeti, da nebi hudodelcu tega hudodelstva nekoliko očital, rekoč: „Priatelj! ali sim jaz za svojo dobroto tako povračilo zaslužil? Vidiš, ko bi jaz hotel, pravici bi te izročil, kjer bi te morebiti na 10, 20 let v težko ječo obsodili. Toda ne boj se tega, zadovoljen sim, ako se svoje pregrehe kesáš.“

„Odpusti mi, preblagi človek! naj večja potreba in siromaščina me je prisilila k temu; jaz nisim navaden berač, oče sim sedmero otrók, ki doma kruha stradajo, pa jim ga nimam dati. Sram me je bilo beraciti — kaj sim hotel storiti?“

„Zapomni si“, — pravi pošteni mesar — „kar se more sprositi, se sme tudi nositi; krivično blago pa nikdar ne tekne.“ Reče, in mu verže šest srebernih dvajsetic v klobuk, se naglo oberne, in gre ne čakaje siromakove zahvale tod tam, ker je vidil, da se bode mož že lahko sam domu odvlekel. Nesrečnemu siromaku pa je bilo to delo res žerjavica na glavo; zakaj mislil si je: Jaz sim hotel njega vbiti; on pa mene zato z darovi daruje! Zdaj ga je hudobija še dvakrat tako pekla. Vendar so se mu v očeh solzice hvaležnosti lesketale.

V o l k.

(S podobo v dokladi.)

Volk, s kterim revne otročičke tolikrat strašijo, je velikemu psu podoben, samo da ima bolj koščat rep. Skoraj zmiraj mu gobec reži, gerdoba smerdi in je strašnega pogleda. Kedar teče, vleče zadnji konec za seboj, kakor bi mu bil križ polomljen. Tuli gerdo, da je strah. Nosa je

kaj dobrega, močan pa tako, da s staro ovco v gobcu beži, kakor da bi bila kakšna mačka. Je serčan, pa tudi boječ; posebno se boji godenja. Z goslimi se ga nič ne boj. Malo zaškriplji, na vrat na nos jo bo popihal. Pravijo, da se tudi ognja boji, in s kresilom in kamnom lahko zastraši; bere se pa, da ta ni resnična. Toliko pa je gotovo, da ga vse nenadne (neprevidene) prikazni preplašijo, namreč: velik ropot, trobentanje, streljanje i. t. d.

Če ni hudo lačen, ga pastir s palico od čede zaderži. Človeka se ne loti, ako ima kaj drugega vgrabit. Zlo izstradan pa se ne boji ničesa, popade človeka, ga potlači in razmesari. Tak požre 2 ovci zaporedoma; potem se pa tudi zavali in spi sit po 2, 3 dni. —

Volkulja ima po 4 do 9 mladih, ki so po pasje 9 do 10 dni slepi. Skerbno jih mora skrivati, če ne, jih drugi volki požró. Volk spi podnevi in tuli, če je lačen. Kedar se hoče volk kakega vola lotiti, skočijo voli, če jih je več, naglo v kolobar, tako, da se z zadnjim koncem tiščé, z rogmi pa branijo. Konji pa ravno narobe storé, glave staknejo in proti volku ritajo. Naj rajše zagradi tepec za vamp, ali pa za vrat. Toraj nosijo ovčarski psi na vratih grebene; če hoče namreč malopridnež psa, ki ovce brani, šavsnuti, se zbode, in pes mu je kos. Drugači pa mu je pes muha, in če tudi naglo beži, sta na ravnini vendar kmalo skup.

Posebno veliko volkov je na Poljskem in Rusovskem, kjer v tropah živé in popotnike morijo. Pozimi se prederzne gladni volk celo v vasi in v mesta prihajati, in hleve spodkopávati. Pri nas so se volkovi že zlo zaterli. Navadni volk je sivkast, pa je tudi belih in černih. Volčje meso jedo le divjaki, koža še pa dobro speča. Za pod sedla, za rokovice i. t. d. jo rabijo.

O b l o n.

(S podobo v dokladi.)

Nič ne mara, da je že morebiti več kot eden naših

mladih braveev, ko je vidil drobne ptičice visoko pod nebom letati, natihoma si želel: Oh! ko bi mogel pač tudi jaz tako letati, ves svet bi obletel, lepa mesta itd. viditi, — in klavernost se ga je polastila, ker mu niso hotéle pri tej priči perutnice izrasti. — Pa ne le vi, otroci! tudi pametni možje so želeli po zraku plavaje krajšo in lepšo pot od kraja do kraja imeti. In zares je bil Janez Dantes 1476 take peruti in drugo pripravo našel, s katero se je od tal vzdigoval, in trazi mersko morje preletával.

Tako letanje pa je človeka prenašlo vpehalo. Učeni so tedaj našli boljšo pripravo. Več jih je bilo našdenih; ali nobena jim ni bila prav po volji. Leta 1782 pa jo vganeta brata po imenu „Montgolfier“, oba papirarja iz mesta Anonaj, takole: „Napihnen mehur plava po vodi in poverh še precej težko reč na sebi derži. Zakaj? Zato, ker je sapa v mehurju veliko laglja od vode. Laglja reč po težjej plava; tedaj — si mislita — bi moral tudi mehur, napolnjen z raztanšanim zrakom, ki je laglja od navadnega, po tem plavati, kakor mehur po vodi.“ — Zgorkoto se zrak raztanša. — Imenovana brata, naredita tedaj več mehurjev iz papirja, raztanšata zrak v njih z gorečimi popirčki, in mehurji letajo nakviško.

Nato naredita pa iz platna velik mehur ali oblon, ga znotraj s papirjem oblepata, da ne more sapa skozi, ter ga spravita léta 1783 v 10 minutah, ker sta zrak v njem z goréčo slamo raztanšala, 6000 čevljev visoko. Oblon sam je bil težák 4 cente in pol, in je vlekel seboj še 4 cente teže. Vendar se ni upal še noben človek z njim vzdignuti, ker se še ni vedlo, kako se poskušnja izide. To je bil prvi veliki oblon, ki se je v zrak vzdignul, toraj pravijo takim oblonom „zračni oblona“.

Ker je bilo s slamo nevarno kuriti, je začel Montgolfier zrak v oblonu z gorečim vinskim cvetom, to je z dvakrat žganim žganjem raztanševati, ki počasi in lepo gori.

Charles (izr. Šarl), učenik v Parízu, pa začne še tistega leta oblonu, namesto zrak v njih tanšati, z lagljim,

gorljivim zrakom polniti, kterega je iz žveplokislina, to je fitriola po železni pilovini vlitega narejal. S takim zrakom napolnjen oblon je Charles 27. avgusta 1783 v dveh minutah 2928 čevljev od tal pripravil, kateri je 5 ur od Pariza na tla padel.

Čez 17 dni nato spusti Montgolfier vpricho francoskega kralja oblon z obešenim čolničkom vred v višino. V čolniček pa je bil vergel 1 ovna, 1 raco in 1 petelina. Ti so bili tedaj prvi zrakobrodniki, ki so srečno spet do tal prišli. — Učen mož po imenu Pilatre de Rozier (izr. Pilatr de Rozjé) je bil prvi človek, ki se je prederznil 15. oktobra 1783 z oblonom 80 čevljev visoko pod nebo vzdignuti. Drugič se je spustil s tovaršem 30.000, tretjič pa z dvema zvezanima oblonoma le 2000 čevljev visoko; zakaj nesreča je hotela, da se zvezana oblona v višavi vnameta, zgorita, Rozier in tovarš z visočine padeta, ter se vbijeta.

Veliko srečnih in nesrečnih poskušenj se je od tistihmal z oblona zgodilo. Oblon se lahko neprevidoma vname, ali ga znotranji zrak raznese. Tudi se ne da po brodnikovej volji obračati. Sapa ga obrača, kamor puha. Naj imenitniši zrakobrodnik je zdaj Anglez Green (izr. Grin). Oblon, ki ga v dokladi vidite, je njegov, in mož leti v čolniču stojé v višave.

Kako pa se zgodi, slišim radovedno prašati, da oblon brez nevarnosti spet doli pride? Takole: Če zrakobrodnik oblon z vinskim cvetom vzdiguje, vgasuje počasi goreči vinski cvet; ako je pa oblon s popisanim zrakom napolnjen, odpira dušek, da zunanji težji zrak v oblon šviga, in tako oblon pada. Ako se pa hoče višje podati, ali hitreje navzgor leteti, verže nekoliko peska iz čolniča; potem je laglji in potem takem hitreje kviško hiti ako gre navzdol, pa bolj počasi pada. Z mrežo je oblon zato preprežen, da se na vervi, ki od mreže visijo, čoln priveže. — Beseda „oblon“ je izpeljana, kakor „oblica“, iz „obli-a-o“, ki pomeni „okrogli-a-o“.

Vriskove kačice.
(S podobami v dokladi.)

V vodi, na skorji švajcarskega sira, v vrisku (ali jesihu) i. t. d. so celi roji tako drobnih živalic, da jih s samimi očmi kar nič viditi ne moremo. Mergolinci jim pravijo. Kar je pa naj bolj čudnega, je to, da imajo take živalice še svoje merčese (uši) in gliste, ki se z drobnogledom na tanko vidijo. V prerezani mušjej glavi so vidili z drobnogledom že červa na videz 10 čevljev velikega. Vlij na kos usnja vode, čez 2, 3 dni bodeš vidil z drobnogledom cel roj živalic. In ravno zato imenujejo učeni take živalice, ker se vsled takega vlitja oživé, vlitke (Infusorien). V vrisku jih je posebno veliko, ki so pod drobnogledom vse navadnim kačam podobne. Njih glava, njih zvijanje in njih ves život je skoraj ravno tak, kot kačji. Tudi levé se, in valé mladičke iz jajc, kot kače. Luskini pa nimajo. Namesto teh se vidi po kožici veliko pičic, in život je pod drobnogledom prezéren. Vriskove kačice vidiš v starem, dolgo na solncu puščenem vrisku v prezérni posodi tudi lahko s prostimi očmi mergoléti.

Rajska ptica.

(Pripovedka.)

Častljiv starček, ki je svoje svete dni v mirnem samostanu živel, gre enkrat v les, smokev za bratinsko mizo nabirat. V svete misli vtopivši se zaide dalječ v mračno goščavo lesá, kamor človeška noga še ni bila zašla, kamor se še celo divje zveri niso upale. Kar vdari na njegova ušesa lepo lepo petje ptičice. Poslušá, serce mu vzigrava, pozabi samega sebe, pozabi vesoljni svet, i stoji neganljivo, kakor da bi ga bil v zemljo vkopal. Čas leti, i se ne sme njega dotaknuti s svojimi lahnimi krili; ne sme pomotiti njegove paznosti; zakaj podobná je bila paznosti večnih bivateljev nebés. Naslednje ptičica umolkne, i častiti starček se verne sopet v svoje stanovališče. Pri-

de, i vidi — druge zidove, drugo cerkev, druge celice i druge menihe. Ne verjame svojim očem, gre k načelniku (gvardjanu) samostana, ter ga v naj večjem začudjenju vpraša: „Povej mi, prečastitljivi oče! povej mi, kakovo čudo je preobrazilo to stanovališče? Pred malo časom sim šel iz samostana, i vernuvši se najdem vse drugačno!“

„Mi tebe ne poznamo, prišlec!“ mu odgovori načelnik. — Starček mu jame zgodovino svojega samostana razlagati, — imenuje mu svojega arhimandrita.

„Iz starodavnih letopisov našega bivališča mi je vse to znano, kar si mi sedaj razložil“, mu zaverne ostermevši načelnik; „znano mi je celó ime tega arhimandrita; toda on je živel pred tisuč leti.“ — „Zdaj nebesna luč razsvetli oči moje!“ vzklikne starček po globokem zamišljenji, i vsi nazóci so vztrepotali o njegovem pogledu: zakaj iz njega se je nekaj božanskega bliščalo — „bratje! jez sim slišal petje rajske ptice, i nisim čutil tisuč let!“ Zdaj jim hoče razkladati i popisovati omamljivo sladost tega petja; ali jezik mu zastane, pogled mu zamerkne — on pade, i sveta dušica izleti iz trohljivega telesa. Na kamnu, ki njega gomilo pokriva, so naslednje besede vrezane: On je slišal petje rajske ptice, i ni čutil tisuč let!

Detomil.

Kratka slovnica slovenskega jezika.

§. 34. Glagol.

Glagol je beseda, ki nam pové, kaj in kedaj da kdo dela, ali terpi, ali kaj da se sploh godi; n. p. pišem, bodem pisal, sim bil veržen, spím, gromí.

Delo, terpljenje i. t. d. se lahko ravno zverši, ali več časa terpi, ali se ponavlja. Za tega voljo so glagoli ali 1. zveršivni, ali 2. nezveršivni, ali 3. ponavljavni, n. p.

1. izberem, veržem, spišem, oblečem;

2. berem, mečem, pišem, oblačim;

3. prebiram, zmetávam, spisujem, oblačujem.

} Nemš ki glagoli niso takih lastnosti.

Pervi dokončajo delo i. t. d., drugi in tretji ne. Včasih so vsi enega korena, včasih si nič v rodu.

Kar glagol pove, prehaja na koga ali kaj drugega, ali ne; ali se pa na tistega povračuje, kateri kaj dela, terpi itd.; n. p. mater ljubim, stojim, bojim se.

Perve verste glagoli so prehajavni, druge neprehajavni, tretje povračevavni ali vračivni.

K neprehajavnim se štejejo tudi neosebni, to je taki glagoli, ki so samo v tretji edinobrojni osebi navedeni; n. p. gromi, bliska se, boli me itd.

(Dalje.)

Kratkočasnica.

Kmet pride k brivcu in ga vpraša, koliko bode plačal, da ga obrije. — Dva groša. — En groš je zadosti, pravi kmet. — Nič drugače, kot za 2 groša. — E, za groš me obrite, pa je. — Le vsedite se! — Ko brivec kmetu pol brade obrije, odstopi rekoč: Toliko je za groš. — Kmet se huduje; brivec pa: Saj ste rekli, da Vas naj za groš obrijem; za groš obrijem le pol brade. Revni kmet je bil zdaj prisiljen 2 groša plačati, ali pa le na pol obrit domu iti.

Zastavica.

Belo polje, gós po njem orje, černo je seme, umni ga seje.
Kaj je to?

Vsianka. Pisanje.

Slovensko-ilirski slovník.

<i>Déte</i> , déte.	<i>Detinstvo</i> , dětinstvo.
<i>Detéčji-a-e</i> , t. j. <i>otrokov-a</i>	<i>Detovòd</i> , dětovòd (t. j. človek,
<i>-o</i> , <i>détečji-a-e</i> .	ki umé otroke učiti in izre-
<i>Détel</i> , zelena žuna.	jati).
<i>Dételja</i> , dětelina.	<i>Detovòdstvo</i> , dětovodstvo (t. j.
<i>Déti</i> (denem), děti, děnuti,	uk, ki učí, kako otroke učiti
melnuti.	in izrejati.)
<i>Detinski-a-o</i> , dětinski-a-o.	<i>Dévati</i> , dětati.

Založnica **Rozalija Eger**. — Odgovorni vrednik **J. Navratil**.

V Ljubljani.